

ΚΕΙΜΕΝΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ:

Διασφαλίζοντας την ισότιμη συμμετοχή
των ατόμων με αναπηρία
στην πολιτιστική ζωή

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Έκδοση:

Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.)

Κεντρικά γραφεία: Ελ. Βενιζέλου 236, Τ.Κ. 163 41, Ηλιούπολη
Τηλ.210 9949837, e-mail: esaea@otenet.gr,
www.esamea.gr, www.paratiritirioanapirias.gr

Αθήνα, 2019

Η παρούσα έκδοση συγχρηματοδοτήθηκε από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό ταμείο) στο πλαίσιο της Πράξης «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας» που εντάσσεται στους Άξονες Προτεραιότητας: 1 «Συστημικές Παρεμβάσεις των θεσμών της αγοράς εργασίας και της πρόνοιας», 4 «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας» και 5 «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020»

ISBN παρούσας έκδοσης (e-book PDF): 978-618-5124-39-7

ISBN πρωτότυπης έκδοσης (έντυπο βιβλίο): 978-618-5124-07-6

Επιμέλεια εντύπου:

eIKONA
ΚοιΣΠΕ Αθηνών

Κοι.Σ.Π.Ε. ΑΘΗΝΩΝ «Η ΕΙΚΟΝΑ»
Μεσογείων 154, Αθήνα 11527
Τηλ.: 210 7473951, Fax: 210 7474072
e-mail: koispeikona@outlook.com.gr

Παραγωγή Προσβάσιμης Έκδοσης PDF:

infalia

INFALIA PC
ΒΕΠΕ Θεσσαλονίκης (κτίριο Γ2), Πυλαία 55535
Τηλ.: 2310 365180, e-mail: info@infalia.com
Ιστοσελίδα: www.infalia.com

Περιεχόμενα

Πρόλογος Προέδρου Ε.Σ.Α.μεΑ.....	2
Επιτελική σύνοψη	3
1. Η σημασία της πολιτιστικής συμμετοχής στην κοινωνική ένταξη και την κοινωνική συνοχή ...	3
2. Το διεθνές πλαίσιο και το άρθρο 30 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες	5
3. Ευρωπαϊκές πολιτικές για την προώθηση του δικαιώματος στην πολιτιστική συμμετοχή.....	6
4. Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για το δικαίωμα πρόσβασης στον πολιτισμό	8
5. Το δικαίωμα στην πολιτιστική συμμετοχή και οι προϋποθέσεις για την εκπλήρωσή του.....	10
6. Συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή - Υφιστάμενη κατάσταση, εμπόδια και προκλήσεις.....	12
7. Συστάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης και της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή	17

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το αναπηρικό κίνημα, βιώνοντας καθημερινά τον αποκλεισμό που επιβάλλουν τα εμπόδια που ορθώνει το περιβάλλον και η κοινωνία, διεκδικεί το θεμελιώδες δικαίωμα της πρόσβασης σε υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά που σχετίζονται με όλους τους τομείς της ζωής, μεταξύ των οποίων και ο τομέας του πολιτισμού. Η ισότιμη πρόσβαση και η ενεργητική συμμετοχή όλων στην πολιτιστική ζωή υπαγορεύεται από πολλές διεθνείς συμβάσεις, και εκτός από θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, αποτελεί ζητούμενο των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών.

Η άρση των φραγμών που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στον πολιτισμό είναι μείζονος σημασίας για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης, και απαιτεί από τους φορείς χάραξης και άσκησης πολιτιστικών πολιτικών την εφαρμογή πολιτικών και μέτρων που να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν την πρόσβαση και τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία. Η αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών δύναται να διασφαλιστεί μόνο με τη στενή συνεργασία και διαβούλευση με τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των ατόμων με αναπηρία. Στην ίδια κατεύθυνση πρέπει να κινηθούν όλοι οι πολιτιστικοί φορείς και οργανισμοί, ενσωματώνοντας τη διάσταση της αναπηρίας στα παρεχόμενα αγαθά και τις υπηρεσίες τους. Οι πολιτιστικοί φορείς, ως οργανισμοί με σημαντικό και συνεχώς αυξανόμενο εκπαιδευτικό και κοινωνικό ρόλο, καλούνται να ανταποκριθούν σε αυτήν την κοινωνική απαίτηση, συμβάλλοντας στην άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων, στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης και κατ' επέκταση στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, μέσω της προώθησης και ενθάρρυνσης της συμμετοχής όλων στον πολιτισμό (πολιτισμική δημοκρατία).

Το παρόν κείμενο αποτελεί μέρος μια σειράς πέντε (5) Κειμένων Πολιτικής που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του Π.Ε 3 «Μονάδα Τεκμηρίωσης» του Υποέργου 1 «Σχεδιασμός και Λειτουργία του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας» της Πράξης «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020», με συγχρηματοδότηση από την Ελλάδα και από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.) με το παρόν κείμενο παρέχει ένα γενικό πλαίσιο βασικών κατευθύνσεων και οδηγιών για την άρση των εμποδίων πρόσβασης στις υπηρεσίες και τα αγαθά του πολιτισμού, στη βάση της επιστημονικής ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης, και μέσω της ανάδειξης των μακροχρόνιων προβλημάτων και των διαχρονικών αιτημάτων του αναπηρικού κινήματος στο πεδίο του πολιτισμού που έχει αναδείξει η Ε.Σ.Α.μεΑ. στην πολυετή δράση της.

Ελπίζουμε το κείμενο αυτό να αποτελέσει έναυσμα ώστε η ελληνική Πολιτεία να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να καταστεί εφικτή η ισότιμη συμμετοχή όλων των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή, η οποία άλλωστε επιβάλλεται από το άρθρο 21 του Συντάγματος της χώρας, αλλά και από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

Η πρόσβαση στον πολιτισμό και η συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή δεν είναι προνόμιο μερικών, αλλά δικαίωμα όλων!

*Ιωάννης Βαρδακαστάνης
Πρόεδρος Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.)*

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Η σημασία της συμμετοχής στον πολιτισμό είναι καταλυτική, όχι μόνο για τα ίδια τα άτομα με αναπηρία ως μοχλός ατομικής εξέλιξης και κοινωνικής ένταξης, αλλά και για το σύνολο της κοινωνίας ως παράγοντας που προσδιορίζει την ποιότητα της δημοκρατίας, την κοινωνική συνοχή και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η πρόσβαση στα αγαθά και τις υπηρεσίες του πολιτισμού διαμορφώνεται από ποικίλους παράγοντες που υπερβαίνουν το ζήτημα της φυσικής προσβασιμότητας των πολιτιστικών χώρων, και αφορούν τόσο στην αντιληπτική προσβασιμότητα όσο και στην αντιμετώπιση που δέχονται τα άτομα με αναπηρία στο πεδίο του πολιτισμού ως αποδέκτες και ως δημιουργοί πολιτιστικών αγαθών.

Παρότι έχουν ληφθεί αρκετές νομοθετικές και πολιτικές πρωτοβουλίες τα τελευταία χρόνια, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε εθνικό επίπεδο, υποστηρίζεται, μέσω ερευνητικών δεδομένων, ότι τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν σοβαρούς φραγμούς και εμπόδια στο πεδίο της πολιτιστικής ζωής.

Στο παρόν κείμενο, αποτυπώνεται αφενός το γενικό πλαίσιο απαιτήσεων για την άρση αυτών των φραγμών και των εμποδίων σύμφωνα με τη δικαιωματική προσέγγιση για τον πολιτισμό, και ειδικότερα στη βάση του άρθρου 30 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, αφετέρου διατυπώνονται συγκεκριμένες συστάσεις πολιτικής προς τους αρμόδιους φορείς και τους πολιτιστικούς οργανισμούς.

1. Η σημασία της πολιτιστικής συμμετοχής στην κοινωνική ένταξη και την κοινωνική συνοχή

«Η πρόσβαση στον πολιτισμό και η συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή προωθούν την ατομική χειραφέτηση, τη δημοκρατική συνείδηση και την κοινωνική συνοχή μέσω ανταλλαγών με άλλους λαούς και της συμμετοχής στα κοινά. Η αλλαγή της συμπεριφοράς των χρηστών λόγω της ψηφιοποίησης, η γήρανση του πληθυσμού και η πολιτιστική πολυμορφία των κοινωνιών δημιουργούν την ανάγκη να κατανοήσουμε καλύτερα τις διαφορετικές ομάδες κοινού. Είναι αναγκαίο να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στα ενδιαφέροντα και στις ανάγκες συγκεκριμένων ομάδων, όπως οι νέοι, οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με αναπηρία, όσοι προέρχονται από οικογένειες μεταναστών και όσοι ζουν σε συνθήκες φτώχειας ή υλικής στέρησης».

Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα εργασιών στον πολιτιστικό τομέα (2019-2022), (2018/C 460/10), σελ. 14¹.

Η συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή αποτελεί βασικό παράγοντα κοινωνικής ένταξης και αποφυγής του αποκλεισμού των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις. Σε ατομικό επίπεδο, η συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή ενισχύει την εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου, αποτελεί παράγοντα ατομικής ευημερίας και προσωπικής ικανοποίησης.

Στην **Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2018)** με τίτλο «**Νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό**»², αναφέρεται ότι «**Η πολιτιστική συμμετοχή φέρνει τους ανθρώπους κοντά. Ο πολιτισμός είναι ιδανικό μέσο επικοινωνίας που δεν γνωρίζει γλωσσικούς φραγμούς, ενισχύει τους ανθρώπους και διευκολύνει την κοινωνική συνοχή...**». Στο ίδιο έγγραφο, αναφέρεται επίσης ότι «**Η πολιτισμική συμμετοχή**

¹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XG1221(01)&from=EN)

² Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό», της 22ας Μαΐου 2018, COM(2018) 267. <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EL/COM-2018-267-F1-EL-MAIN-PART-1.PDF>

βελτιώνει την υγεία και την ευημερία», καθώς, «...έρευνες³ επιβεβαιώνουν ότι η πρόσβαση στον πολιτισμό είναι ο δεύτερος σημαντικότερος παράγοντας ψυχικής ευεξίας, ενώ πρώτος είναι η απουσία ασθένειας».

Η σημασία της πολιτιστικής συμμετοχής για την κοινωνική ευημερία υπερβαίνει το ατομικό επίπεδο, αφού πλέον γίνεται κατανοητό ότι η συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή συμβάλλει καταλυτικά στη διαμόρφωση της ποιότητας των δημοκρατικών καθεστώτων, αποτελώντας παράγοντα κοινωνικής συνοχής και δημοκρατικής σταθερότητας⁴. Όταν οι άνθρωποι μετέχουν στον πολιτισμό αναπτύσσουν κριτική σκέψη, γίνονται ανοιχτοί και περισσότερο ανεκτικοί απέναντι στις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες⁵. Η συμμετοχή στον πολιτισμό ενισχύει επίσης τα επίπεδα της δραστηριότητας των ατόμων ως ενεργών πολιτών, καθώς, μέσω του πολιτισμού, οι πολίτες γίνονται φορείς κοινών αξιών και ιδεών που εδραιώνουν το αίσθημα του ανήκειν και συγκροτούν τη συλλογική τους ταυτότητα. Ως εκ τούτου, η ανεμπόδιστη συμμετοχή όλων στον πολιτισμό μπορεί να λειτουργήσει ως όχημα για την προστασία και προαγωγή των δημοκρατικών αξιών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ως μοχλός προώθησης ισόρροπης και δίκαιης ανάπτυξης. Ακόμα και σε οικονομικό επίπεδο, η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό έχει ευεργετική επίδραση, αφού διευρύνει το κοινό απεύθυνσης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και την απασχόληση, ενώ έχει και δευτερογενείς επιδράσεις σε άλλους τομείς της οικονομίας⁶.

Η σημασία του πολιτισμού αναδεικνύεται σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου που πραγματοποιήθηκε το 2007, όπου σε ερώτημα για το πόσο σημαντικό θεωρούν τον πολιτισμό για την προσωπικότητά τους, το 77% των ερωτηθέντων Ευρωπαίων απάντησε ότι τον θεωρεί από σημαντικό έως πολύ σημαντικό⁷.

Επίσης, σε **Ειδικό Ευρωβαρόμετρο του 2017 σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά**⁸, το 71% των Ευρωπαίων που συμμετείχαν στην έρευνα συμφώνησε ότι το να κατοικεί κάποιος κοντά σε μέρη που σχετίζονται με την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα ζωής του. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αντίστοιχο ποσοστό της Ελλάδας είναι μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, φτάνοντας στο 78%.

³ Sacco κ.ά., 2011, *The Interaction Between Culture, Health and Psychological Well-Being*. Στοιχεία που αφορούν την υγεία και την ευημερία επίσης συλλέγονται στο πλαίσιο της ΑΜΣ 2017-18 για τη συμβολή του πολιτισμού στην κοινωνική ένταξη.

⁴ *Hertie School of Governance* (2017), "Cultural participation and inclusive societies: A thematic report based on the Indicator Framework on Culture and Democracy", Council of Europe, Strasbourg.

⁵ Council of Europe (2016), "State of democracy, human rights and the rule of law", report by the Secretary General of the Council of Europe, Council of Europe, Strasbourg.

⁶ Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό», της 22ας Μαΐου 2018, COM(2018) 267

⁷ Special Eurobarometer 278 "European Cultural Values", p.9, 2007
http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_278_en.pdf

⁸ Special Eurobarometer 466 "Europeans and cultural heritage", 2017, https://europa.eu/cultural-heritage/toolkits/special-eurobarometer-europeans-and-cultural-heritage_en

2. Το διεθνές πλαίσιο και το άρθρο 30 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες

Η πρόσβαση όλων των ανθρώπων στα πολιτιστικά αγαθά αποτελεί θεμελιώδες ανθρωπινό δικαίωμα που αναγνωρίστηκε διεθνώς με το **άρθρο 27 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΟΗΕ 1948)**⁹ *«Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και στα αγαθά της»*. Το δικαίωμα αυτό έλαβε νομική κατοχύρωση στο διεθνές δίκαιο με το **άρθρο 15. παρ.1(α) του Διεθνούς Συμφώνου που υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1966 για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα**, και το οποίο ισχύει από το 1976, όπου τα συμβαλλόμενα κράτη **αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε ατόμου να συμμετέχει στην πολιτιστική ζωή**¹⁰.

Στους **«Πρότυπους Κανόνες για την Εξίσωση των Ευκαιριών των Ατόμων με Αναπηρία»**¹¹ -που η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενέκρινε το 1993, αξιοποιώντας την εμπειρία που αποκτήθηκε από την εφαρμογή του «Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης για τα Άτομα με Αναπηρία» 1983-1992¹²- περιλαμβάνεται ο Κανόνας 10 «Πολιτισμός», μέσω του οποίου **τα κράτη καλούνται να διασφαλίσουν ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν την ευκαιρία να αξιοποιήσουν το δημιουργικό, καλλιτεχνικό και διανοητικό δυναμικό τους, όχι μόνο προς δικό τους όφελος, αλλά και για τον εμπλουτισμό της κοινωνίας, και να προωθήσουν την προσβασιμότητα πολιτιστικών παραστάσεων και υπηρεσιών σε θέατρα, μουσεία, κινηματογράφους και βιβλιοθήκες**.

Καταλυτική εξέλιξη στο πεδίο της προστασίας των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία συνιστά η υιοθέτηση από τον ΟΗΕ της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (2006)¹³, και περιλαμβάνει ξεχωριστό άρθρο για την πολιτιστική συμμετοχή. Πιο συγκεκριμένα, **η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή, μαζί με την αναψυχή και το δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο και στον αθλητισμό κατοχυρώνεται ως δικαίωμα στο άρθρο 30**.

Ειδικότερα για τη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή, το άρθρο 30 υποχρεώνει τα Κράτη να *«αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να συμμετέχουν, σε ίση βάση με τους άλλους στην πολιτιστική ζωή και λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζουν ότι τα άτομα με αναπηρίες:*

- α. απολαμβάνουν την πρόσβαση στο πολιτιστικό υλικό, με προσβάσιμες μορφές,*
- β. απολαμβάνουν την πρόσβαση σε τηλεοπτικά προγράμματα, ταινίες, θέατρο και σε άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες, σε προσβάσιμες μορφές,*
- γ. απολαμβάνουν την πρόσβαση σε τόπους πολιτιστικών παραστάσεων ή υπηρεσιών, όπως θέατρα, μουσεία, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες και τουριστικές υπηρεσίες και, κατά το δυνατόν περισσότερο, απολαμβάνουν την πρόσβαση σε μνημεία και περιοχές εθνικής πολιτιστικής σημασίας».*

⁹ Universal Declaration of Human Rights proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

¹⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>

¹¹ Διαθέσιμοι στο: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r096.htm>

¹² Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/world-programme-of-actionconcerning-disabled-persons.html>

¹³ United Nations' Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). Adopted on 13 December 2006 at the United Nations Headquarters in New York <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

Επίσης, τα Κράτη οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου:

- να καθιστούν ικανά τα άτομα με αναπηρίες να έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν και να χρησιμοποιήσουν το δημιουργικό, καλλιτεχνικό και διανοητικό δυναμικό τους, όχι μόνο προς όφελός τους, αλλά και για τον εμπλουτισμό της κοινωνίας,
- να διασφαλίζουν ότι οι νόμοι που προστατεύουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας δεν αποτελούν αδικαιολόγητο εμπόδιο ή εμπόδιο που προκαλεί διακρίσεις στην πρόσβαση, των ατόμων με αναπηρίες, στο πολιτιστικό υλικό.

Τέλος, το άρθρο 30 της Σύμβασης υπαγορεύει την αναγνώριση και την υποστήριξη της ιδιαίτερης πολιτιστικής και γλωσσικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία, σε ίση βάση με τους άλλους, συμπεριλαμβανομένων των νοηματικών γλωσσών και του πολιτισμού των κωφών.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών - United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO), έχει ως αποστολή την παγίωση της ειρήνης και της ασφάλειας «[...] προωθώντας τη συνεργασία μεταξύ των εθνών μέσω της εκπαίδευσης, της επιστήμης και του πολιτισμού ώστε να προάγει τον παγκόσμιο σεβασμό για τη δικαιοσύνη, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και για τις θεμελιώδεις ελευθερίες [...]». Η δράση της UNESCO βασίζεται στην αρχή ότι όλοι οι λαοί είναι τις εν λόγω Συμβάσεις διαφορετικοί και ταυτόχρονα ίσοι, και πως η διατήρηση της ποικιλομορφίας στο πολιτιστικό περιβάλλον είναι εξαιρετικής σημασίας για το σύνολο της ανθρωπότητας. Οι Διεθνείς Συμβάσεις - καθώς και τα Προαιρετικά Πρωτόκολλα που τις συνοδεύουν - συνιστούν σημαντικά εργαλεία προώθησης των στόχων της UNESCO, και τα κράτη, εφόσον υπογράψουν και κυρώσουν, αναλαμβάνουν την υποχρέωση της εφαρμογής συγκεκριμένων μέτρων (θεσμικών και άλλων), πολιτικών και προγραμμάτων που περιλαμβάνονται σε αυτές.

Οι Συμβάσεις της UNESCO, παρότι δεν περιλαμβάνουν ξεχωριστές αναφορές στα άτομα με αναπηρία, είναι εξαιρετικά σημαντικές για την προστασία, διατήρηση και διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως κοινού αγαθού ολόκληρης της ανθρωπότητας. Σημαντικές Συμβάσεις της UNESCO στον τομέα του πολιτισμού που έχει κυρώσει η Ελλάδα είναι οι ακόλουθες:

- Σύμβαση για τη Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε Περίοδο Ένοπλης Σύρραξης (Χάγη, 14.05.1954). Νόμος 1114/1981 (ΦΕΚ 6 Α΄/07-08.01.1981). Τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα στις 09.05.1981.
- Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (Παρίσι, 16.11.1972). Νόμος 1126/1981 (ΦΕΚ 32 Α΄/03-10.02.1981). Τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα στις 10.02.1981.
- Σύμβαση για τη Διαφύλαξη/Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Παρίσι, 17.10.2003). Νόμος 3521/2006 (ΦΕΚ 275 Α΄/22.12.2006). Τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα στις 03.04.2007.
- Σύμβαση για την Προστασία και την Προώθηση της Πολυμορφίας των Πολιτιστικών Εκφράσεων (Παρίσι, 20.10.2005). Νόμος 3520/2006 (ΦΕΚ 274 Α΄/22.12.2006). Τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα στις 03.04.2007.

3. Ευρωπαϊκές πολιτικές για την προώθηση του δικαιώματος στην πολιτιστική συμμετοχή

Καθώς προχωρά η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης -ήτοι η οικονομική, πολιτική και θεσμική σύγκλιση- η εστίαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην πολιτιστική πολιτική είναι ολοένα και μεγαλύτερη. Αυτό συνδέεται με τη συνειδητοποίηση των κρατών μελών ότι η επίτευξη του στόχου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι αδύνατη δίχως την κατασκευή μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας, ήτοι μέσω της προώθησης μιας κοινής αντίληψης για την πολιτιστική κληρονομιά, τις αξίες, τα προβλήματα και τους μελλοντικούς στόχους ή, διαφορετικά, μέσω της διαμόρφωσης μιας κοινής ευρωπαϊκής αντίληψης για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Υπό αυτή την οπτική, η πολιτιστική πολιτική της ΕΕ θα λέγαμε ότι έχει τον εξής διττό σκοπό: από τη μια να

διαφυλάξει την κοινή πολιτισμική κληρονομία της Ευρώπης (παρελθόν), να την καταστήσει προσιτή σε όλους και να προωθήσει την πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία των κρατών μελών (παρόν), και από την άλλη να στηρίξει και να προωθήσει τον σύγχρονο πολιτισμό μέσω της περαιτέρω ανάπτυξης των τεχνών και των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών (μέλλον). Ειδικότερα για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό έχουν ληφθεί αρκετές πρωτοβουλίες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 6^{ης} Μαΐου 2003 σχετικά με τη δυνατότητα πρόσβασης στην πολιτιστική υποδομή και τις πολιτιστικές δραστηριότητες για τα άτομα με αναπηρία, καλεί, μεταξύ άλλων, τα κράτη μέλη να **συνεχίσουν τις προσπάθειες άρσης των υφιστάμενων φραγμών και να εξετάσουν ενδεδειγμένους τρόπους και μέσα για τη διευκόλυνση και βελτίωση της πρόσβασης ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό**, καθώς και να υποστηρίξουν την ισότητα των ευκαιριών όσον αφορά την παραγωγή και την προώθηση έργων από άτομα με αναπηρία.

Όπως τονίζεται στο **Ψήφισμα του Συμβουλίου της ΕΕ της 6^{ης} Μαΐου 2003 σχετικά με τη δυνατότητα πρόσβασης στην πολιτιστική υποδομή και τις πολιτιστικές δραστηριότητες για τα άτομα με αναπηρίες¹⁴**, «υπάρχει σημαντικός αριθμός ατόμων με αναπηρίες που αντιμετωπίζουν φυσικούς και κοινωνικούς φραγμούς καθώς και φραγμούς πληροφόρησης κατά την πολιτιστική και καλλιτεχνική τους έκφραση και, κατά συνέπεια, η πρόσβασή τους στην πολιτιστική κληρονομιά και την καλλιτεχνική δημιουργία είναι περιορισμένη». Το εν λόγω Ψήφισμα καλεί τα Κράτη-Μέλη και την Επιτροπή, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους:

- i) να εξετάσουν τρόπους για την ένταξη των ατόμων με αναπηρίες στον τομέα των τεχνών και στον πολιτιστικό τομέα και να υποστηρίξουν την ισότητα των ευκαιριών όσον αφορά την παραγωγή και την προώθηση των έργων τους·
- ii) να ενθαρρύνουν τον πολιτιστικό τομέα να συμβάλει στην προώθηση της θετικής παρουσίασης των ατόμων με αναπηρίες·
- iii) να συνεχίσουν τις προσπάθειες άρσης των υφιστάμενων φραγμών και να εξετάσουν περαιτέρω ενδεδειγμένους τρόπους και μέσα για τη διευκόλυνση και βελτίωση της πρόσβασης ατόμων με αναπηρίες στον πολιτισμό, μεταξύ άλλων μέσω:
 - της αξιολόγησης και βελτίωσης της φυσικής πρόσβασης, με την επιφύλαξη των διατάξεων των κρατών μελών περί προστασίας μνημείων, σε χώρους όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μουσεία, τα μνημεία και οι χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων, καθώς και της εξασφάλισης της φυσικής πρόσβασης σε κτίρια που θα οικοδομηθούν στο μέλλον,
 - της παροχής ενημέρωσης μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας της πληροφορίας,
 - της ενίσχυσης της πρόσβασης στις πολιτιστικές δραστηριότητες μέσω π.χ. της χρήσης υποτίτλων, ευανάγνωστης γλώσσας και της νοηματικής, οδηγών και καταλόγων σε γλώσσα Braille, χρήσης φωτισμού υψηλής αντίθεσης (κοντράστ) στις εκθέσεις·
- iv) να ενθαρρύνουν τη βελτίωση της δυνατότητας πρόσβασης με τη χρήση κατάλληλης σηματοδότησης, παραδείγματος χάριν με διαφορετικούς λογότυπους·
- v) να βελτιώσουν την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών σχετικά με αυτά τα θέματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εμπλέκοντας δεόντως τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς και τα δίκτυα με συναφή εμπειρία στον τομέα αυτόν.»

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το 2011, σε Ψήφισμά του σχετικά με την κινητικότητα και την ένταξη των ατόμων με αναπηρία και την ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020¹⁵, καλεί τα κράτη μέλη, με τη συνδρομή της Επιτροπής, να ενθαρρύνουν την ένταξη και αποδοχή στην κοινωνία των ατόμων με αναπηρία, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε αθλητικές, ψυχαγωγικές και πολιτιστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες και προωθώντας την ανταλλαγή μεταξύ των κρατών μελών πολιτιστικού υλικού προσβάσιμου στα άτομα με μειωμένη όραση.

¹⁴ Ψήφισμα του Συμβουλίου της 6^{ης} Μαΐου 2003 σχετικά με τη δυνατότητα πρόσβασης στην πολιτιστική υποδομή και τις πολιτιστικές δραστηριότητες για τα άτομα με αναπηρία (2003/C 134/05), [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003G0607\(02\)&from=GA](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003G0607(02)&from=GA)

¹⁵ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 25^{ης} Οκτωβρίου 2011 σχετικά με την κινητικότητα και την ένταξη ατόμων με αναπηρία και την ευρωπαϊκή στρατηγική για την αναπηρία 2010-2020 (2010/2272(INI)), 2013/C 131 E/02, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011IP0453&from=EN>

Η νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό, αποτελεί το στρατηγικό πλαίσιο δράσης της ΕΕ στον τομέα του πολιτισμού. Η νέα ατζέντα προτείνει τους εξής τρεις στρατηγικούς στόχους, με κοινωνικές, οικονομικές και εξωτερικές διαστάσεις: (1) την αξιοποίηση της δύναμης του πολιτισμού για κοινωνική συνοχή και ευημερία, (2) τη στήριξη της πολιτιστικής δημιουργικότητας στην εκπαίδευση και την καινοτομία, καθώς και για την απασχόληση και την ανάπτυξη, (3) την ενίσχυση των διεθνών πολιτιστικών σχέσεων.

Στον πρώτο στρατηγικό στόχο της ατζέντας περιλαμβάνεται ως υποστόχος η **«ενίσχυση των πολιτιστικών ικανοτήτων όλων των Ευρωπαίων με τη διάθεση ποικίλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων και την παροχή ευκαιριών για ενεργό συμμετοχή»**.

Οριζόντια δράση της νέας ευρωπαϊκής ατζέντας για τον πολιτισμό είναι η προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, **ενώ η συμμετοχή και η πρόσβαση για όλους σε αυτήν αποτελεί έναν από τους πέντε πυλώνες στους οποίους στηρίζεται το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Δράσης για την Πολιτιστική Κληρονομιά**. Στο πλαίσιο αυτό, επισημαίνεται ότι *«η πολιτιστική κληρονομιά έχει τη δυνατότητα να συμβάλει θετικά στη ζωή των ανθρώπων και στις ευρωπαϊκές κοινωνίες συνολικά, βελτιώνοντας τη ψυχική και κοινωνική ευημερία και ενισχύοντας την κοινωνική ένταξη. Η εμπλοκή με την πολιτιστική κληρονομιά ενθαρρύνει την αίσθηση του ατόμου ότι ανήκει σε μια ευρωπαϊκή κοινότητα, βασισμένη σε κοινές πολιτιστικές κληρονομίες, ιστορικές εμπειρίες και αξίες. Για να αξιοποιηθεί πλήρως αυτό το δυναμικό, πρέπει να εξασφαλιστεί η ευρύτερη δυνατή πρόσβαση στην πολιτιστική κληρονομιά, σε όλες τις μορφές της, για όλους τους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων, των οικονομικά αδυνάτων και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα ή αναπηρίες»*¹⁶. Για το σκοπό αυτό, το πλαίσιο δράσης επιδιώκει τη διασφάλιση της **ευρύτερης δυνατής πρόσβασης μέσα από παρεμβάσεις που επικεντρώνονται στην άρση των εμποδίων και στην προώθηση τρόπων διευκόλυνσης της απόλαυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς και από τα άτομα με αναπηρία**, όπως το ευρωπαϊκό βραβείο προσβάσιμης πόλης για τους πολίτες με αναπηρία (EU Access City Award).

Η ατζέντα υλοποιείται μέσω δράσεων και προγραμμάτων μεταξύ των οποίων:

- Το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη (2014-2020)»¹⁷, το οποίο συμπεριλαμβάνει στους ειδικούς στόχους του τη βελτίωση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στα πολιτιστικά και δημιουργικά έργα.
- Το 2018 έτος πολιτιστικής κληρονομιάς που ανακηρύχθηκε με την Απόφαση (2017/864) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Μαΐου 2017¹⁸, που μεταξύ άλλων στοχεύει στην «προώθηση λύσεων που θα καταστήσουν την πολιτιστική κληρονομιά προσιτή σε όλους, μεταξύ άλλων και μέσω ψηφιακών μέσων, με την εξάλειψη των κοινωνικών, πολιτιστικών και υλικών φραγμών, λαμβανομένων υπόψη των ανθρώπων με αναπηρίες».

4. Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για το δικαίωμα πρόσβασης στον πολιτισμό

Στην ελληνική νομοθεσία, το δικαίωμα της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή συνάδει με το γενικότερο δικαίωμα του ανθρώπου να συμμετέχει στην κοινωνική ζωή και να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του. Το δικαίωμα αυτό βρίσκει συνταγματική προστασία στο άρθρο 5 παρ. 1 που κατοχυρώνει το γενικό δικαίωμα κάθε

¹⁶ Commission Staff Working Document “European Framework for Action on Cultural Heritage”, Brussels, 5.12.2018, SWD(2018) 491 final, <https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/library/documents/staff-working-document-european-agenda-culture-2018.pdf>

¹⁷ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1295/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2013 για την θέσπιση του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» (2014 έως 2020) και την κατάργηση των αποφάσεων αριθ. 1718/2006/ΕΚ, 1855/2006/ΕΚ και 1041/2009/ΕΚ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1295&from=EN>

¹⁸ Απόφαση (ΕΕ) 2017/864 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 2017 σχετικά με το ευρωπαϊκό έτος πολιτιστικής κληρονομιάς (2018), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D0864&from=EN>

ατόμου να αναπτύσσεται ως άνθρωπος. Σε συνδυασμό με τη γενική αρχή της ισότητας, με τη διάταξη του άρθρου 21 παρ. 6 (σύμφωνα με την οποία προβλέπεται η λήψη ειδικών μέτρων για τα άτομα με αναπηρίες) κατ' εφαρμογή της αναλογικής ισότητας θεμελιώνεται η υποχρέωση της πολιτείας να λαμβάνει ειδικά μέτρα και να επιδεικνύει ιδιαίτερη φροντίδα για τα άτομα με αναπηρίες¹⁹.

Με τον νόμο 4074/2012²⁰, η ελληνική Βουλή κύρωσε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, γεγονός που συνεπάγεται την υποχρέωση εφαρμογής της σε εθνικό επίπεδο. Στην ελληνική νομοθεσία περιλαμβάνονται επίσης διάφορες ρυθμίσεις για τους επιμέρους τομείς που καλύπτονται από το άρθρο 30 της Σύμβασης, και που αφορούν τόσο στη φυσική προσβασιμότητα χώρων αθλητισμού, πολιτισμού και ψυχαγωγίας όσο και σε άλλες δράσεις.

Ειδικότερα, με το δικαίωμα πρόσβασης στον πολιτισμό σχετίζονται τα εξής:

- ✓ **Η εθνική νομοθεσία για την προσβασιμότητα του φυσικού, δομημένου και ηλεκτρονικού περιβάλλοντος** (π.χ. ν.4067/2012, ν.4412/2016, ν.4591/2019, Υπουργική Απόφαση με αριθ. ΥΑΠ/Φ.40.4/1/989/2012 «Κύρωση Πλαισίου Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης» κ.λπ.).

Ειδικότερα, με τον **Νόμο 4067/2012**²¹ που αφορά στον **Νέο Οικοδομικό Κανονισμό**, και συγκεκριμένα με τα άρθρα 26 και 27, επιβάλλεται να εξασφαλίζεται η οριζόντια και κατακόρυφη αυτόνομη και ασφαλής προσπέλαση από άτομα με αναπηρία ή εμποδιζόμενα άτομα και η εξυπηρέτηση αυτών σε όλους τους εξωτερικούς και εσωτερικούς χώρους συνάθροισης κοινού (συμπεριλαμβανομένων μουσείων και εκθέσεων). Ακόμα, γίνεται αναφορά στην υποχρέωση εξασφάλισης προσβασιμότητας σε υφιστάμενα κτίρια δημόσιου ενδιαφέροντος μέσω επεμβάσεων που θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί μέχρι το 2020. Ως «**Προσβασιμότητα**», σύμφωνα με τον Νέο Οικοδομικό Κανονισμό, ορίζεται «**το χαρακτηριστικό του περιβάλλοντος, που επιτρέπει σε όλα τα άτομα - χωρίς διακρίσεις φύλου, ηλικίας και λοιπών χαρακτηριστικών, όπως σωματική διάπλαση, δύναμη, αντίληψη, εθνικότητα - να έχουν πρόσβαση σε αυτό, δηλαδή να μπορούν αυτόνομα, με ασφάλεια και με άνεση να προσεγγίσουν και να χρησιμοποιήσουν τις υποδομές, αλλά και τις υπηρεσίες (συμβατικές και ηλεκτρονικές) και τα αγαθά που διατίθενται στο συγκεκριμένο περιβάλλον**».

- ✓ **Ο ν.4488/2017 (Μέρος Δ', άρθρα 59-74), που περιλαμβάνει τις κατευθυντήριες και οργανωτικές διατάξεις υλοποίησης της Σύμβασης**, και ειδικότερα τα άρθρα: 61. Γενικές Υποχρεώσεις, 62. Ένταξη της διάστασης της αναπηρίας στις δημόσιες πολιτικές, 64. Πρόσβαση στο φυσικό, δομημένο και ηλεκτρονικό περιβάλλον, 65. Επικοινωνία ΑμεΑ με διοικητικές αρχές, γλώσσες και μορφές επικοινωνίας και άρθρο 67. Μη διάκριση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και στις οπτικοακουστικές δραστηριότητες.
- ✓ **Ο Γενικός Κανονισμός και οι επιμέρους κανονισμοί των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**, οι οποίοι για την προγραμματική περίοδο 2014-2020 επιβάλλουν την προσβασιμότητα ως υποχρεωτική σε όλα τα στάδια της προετοιμασίας και της εφαρμογής των προγραμμάτων.

Επιπρόσθετα, εκκρεμεί η ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία των παρακάτω Ευρωπαϊκών Οδηγιών:

- ✓ **Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/882** σχετικά με τις απαιτήσεις προσβασιμότητας προϊόντων και υπηρεσιών, που σκοπό έχει να συμβάλει στην ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς μέσω της προσέγγισης των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών όσον αφορά τις απαιτήσεις

¹⁹ Βλ. Κοντιάδης Ξ. - Μουσμούντ Μ. (2014). Σύνοψη της Μελέτης Συμβατότητας της Ελληνικής Νομοθεσίας με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή & Δημήτρη Τσάτσου (ΚΕΣΔ). <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/2449-meletisympatotitas-tis-ellinikis-nomothesias-me-ti-diethni-symbasi-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiria>

²⁰ Ν. 4074 «Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες» (ΦΕΚ 88Α/11.04.2012), <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-suntheikes/nomos-4074-2012-fek-88a-11-4-2012.html>

²¹ Νόμος 4067 «Νέος Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 79Α/09.04.2012) https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/117459/nomos-4067-2012

προσβασιμότητας για ορισμένα προϊόντα, και αναφέρει ότι «(50) Η προσβασιμότητα θα πρέπει να επιτυγχάνεται με τη συστηματική εξάλειψη και πρόληψη των εμποδίων, κατά προτίμηση μέσω ενός καθολικού σχεδιασμού ή μιας προσέγγισης «σχεδιασμός για όλους», η οποία συμβάλλει για τα άτομα με αναπηρίες στη διασφάλιση πρόσβασης επί ίσοις όροις με τους υπολοίπους [...]».

- ✓ **Η Οδηγία (ΕΕ) 2017/1564** σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων και για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/29/EK για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

5. Το δικαίωμα στην πολιτιστική συμμετοχή και οι προϋποθέσεις για την εκπλήρωσή του

Το δικαίωμα της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή, όπως διατυπώνεται και στο άρθρο 30 της Σύμβασης, αφορά στην ανεμπόδιστη πρόσβαση:

- 1) **στην υλική (κινητή και ακίνητη) και άυλη πολιτιστική κληρονομιά** (αρχαιολογικοί χώροι, μουσεία, περιοχές εθνικής πολιτιστικής σημασίας κ.ά.),
- 2) στον **σύγχρονο πολιτισμό** (θέατρα, κινηματογράφοι, τηλεοπτικά θεάματα, πολιτιστικές δραστηριότητες κ.ά.).

Η ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό μπορεί να γίνει κατανοητή ως:

- το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία **να απολαμβάνουν τα πολιτιστικά αγαθά και τις υπηρεσίες** σε ίση βάση με τους άλλους,
- το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία **να μετέχουν ενεργά και να συνδιαμορφώνουν** τον πολιτισμό ως δημιουργοί/παραγωγοί πολιτιστικών αγαθών,
- το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία, **ως φορείς ιδιαίτερων πολιτισμικών ταυτοτήτων**, να απολαμβάνουν την αποδοχή και τον σεβασμό της κοινωνίας.

Η εκπλήρωση του δικαιώματος στην πολιτιστική συμμετοχή απαιτεί τα πολιτιστικά αγαθά, οι δραστηριότητες και οι υπηρεσίες να πληρούν, μεταξύ άλλων, τα κριτήρια της Διαθεσιμότητας, της Προσβασιμότητας, της Αποδοχής και της Προσαρμοστικότητας, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας και της μη-διάκρισης (*Γενικό σχόλιο της Επιτροπής Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, αρ. 21*)²².

Η **διαθεσιμότητα** αφορά στην επαρκή παρουσία πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών που μπορούν όλοι να απολαμβάνουν και να επωφελούνται από αυτά, συμπεριλαμβανομένων των εξής: βιβλιοθήκες, μουσεία, θέατρα, κινηματογράφοι, τέχνες σε όλες τις μορφές της, κοινόχρηστοι ανοικτοί χώροι που είναι απαραίτητοι για την πολιτισμική αλληλεπίδραση, άυλα πολιτιστικά αγαθά, όπως γλώσσες, έθιμα, παραδόσεις κ.α.. Από όλα τα πολιτιστικά αγαθά, ιδιαίτερη αξία έχει η διαπολιτισμική ανταλλαγή/συγγένεια που προκύπτει όταν διαφορετικές ομάδες, μειονότητες και κοινότητες μπορούν να μοιράζονται ελεύθερα το ίδιο έδαφος.

²² https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fGC%2f21&Lang=en

Η **προσβασιμότητα** συνίσταται στην ύπαρξη αποτελεσματικών και συγκεκριμένων ευκαιριών για άτομα και κοινότητες να απολαμβάνουν πλήρως τον πολιτισμό, με τρόπο προσιτό φυσικά και οικονομικά, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές, χωρίς διακρίσεις²³. Προς αυτή την κατεύθυνση, είναι σημαντικό να παρέχεται/διευκολύνεται η πρόσβαση των ηλικιωμένων, των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Η προσβασιμότητα περιλαμβάνει επίσης το δικαίωμα όλων να αναζητούν, να λαμβάνουν και να μοιράζονται στη γλώσσα επιλογής τους πληροφορίες για όλες τις εκφάνσεις πολιτισμού, και να έχουν πρόσβαση σε μέσα έκφρασης και διάδοσης.

Η **αποδοχή** επιβάλλει οι νόμοι, οι πολιτικές, οι στρατηγικές, τα προγράμματα και τα μέτρα που υιοθετούνται από την Πολιτεία για την απόλαυση πολιτιστικών δικαιωμάτων να σχεδιάζονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο ώστε να είναι αποδεκτά από τα εμπλεκόμενα/ενδιαφερόμενα άτομα και τις ενδιαφερόμενες κοινότητες. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να διεξάγονται διαβουλεύσεις μαζί τους προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα μέτρα προσαρμόζονται της πολιτιστικής ποικιλομορφίας είναι αποδεκτά.

Η **προσαρμοστικότητα** αφορά στην ευελιξία και τη συνάφεια των στρατηγικών, των πολιτικών, των προγραμμάτων και των μέτρων που υιοθετεί η Πολιτεία σε οποιονδήποτε τομέα της πολιτιστικής ζωής, η οποία πρέπει να σέβεται την πολιτιστική ποικιλομορφία των ατόμων και των κοινοτήτων.

Για τα άτομα με αναπηρία, η προσβασιμότητα, η οποία αποτελεί και οριζόντια απαίτηση για την εφαρμογή της Σύμβασης (άρθρο 9), αποτελεί τη σημαντικότερη προϋπόθεση προκειμένου να εξασφαλιστεί η ανεμπόδιστη άσκηση του δικαιώματός τους να συμμετέχουν ισότιμα στην πολιτιστική ζωή.

Η προσβασιμότητα στο πεδίο του πολιτισμού σχετίζεται με:

- τη φυσική προσβασιμότητα των τόπων/χώρων του πολιτισμού (βιβλιοθήκες, μουσεία, αίθουσες συναυλιών, χώροι πολιτιστικής κληρονομιάς κ.λπ.), συμπεριλαμβάνοντας τόσο το δομημένο περιβάλλον όσο και τον εξοπλισμό (π.χ. πλήρης πρόσβαση για χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων, σαφής σήμανση, ηχητικές περιγραφές κ.λπ.)²⁴
- την αισθητηριακή προσβασιμότητα του πολιτισμικού υλικού και των πολιτιστικών προγραμμάτων, εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων²⁵.

Σήμερα, η προσβασιμότητα δεν αφορά μόνο στη φυσική πρόσβαση, δηλαδή στη δυνατότητα αυτόνομης φυσικής προσέλευσης, μετακίνησης και παραμονής στο χώρο και χρήσης διατιθέμενων υποδομών, υπηρεσιών, αγαθών και πληροφοριών από όλους, αλλά και στην αντιληπτικότητα, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται, κατανοεί και διδάσκεται από το περιβάλλον.

Βασική διάσταση της προσβασιμότητας αποτελεί επίσης η πρόσβαση στην πληροφορία που αφορά τόσο στην αρχική δυνατότητα των ατόμων να πληροφορηθούν για έναν πολιτιστικό χώρο ή μία δραστηριότητα (προσβάσιμες ιστοσελίδες και προωθητικό υλικό), όσο και στην ύπαρξη προσβάσιμου ενημερωτικού υλικού μέσα στον πολιτιστικό οργανισμό, φορέα κ.λπ. (φυλλάδια μουσείων, προγράμματα θεατρικών παραστάσεων κ.λπ.).

Αναπόσπαστη διάσταση της προσβασιμότητας είναι και η οικονομική προσβασιμότητα. Τα πολιτιστικά αγαθά, οι δραστηριότητες και υπηρεσίες πρέπει να είναι οικονομικά προσιτά σε όλο τον πληθυσμό, και ιδιαίτερα στις κατηγορίες που διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας όπως τα άτομα με αναπηρία.

Ωστόσο, η εξασφάλιση της ουσιαστικής πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία επεκτείνεται σε ζητήματα στάσεων και συμπεριφορών, και ειδικότερα στους χώρους πολιτισμού συνδέεται άρρηκτα με δημιουργία φιλόξενων και συμπεριληπτικών περιβαλλόντων όπου «*όλοι οι επισκέπτες θα αισθάνονται ευπρόσδεκτοι*»²⁶, ζητήματα δηλαδή που σχετίζονται πρωτίστως με την κατάλληλη επιμόρφωση του προσωπικού²⁷.

²³ Βλ. Γενικό Σχόλιο 20 της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (2009).

²⁴ International association for the promotion of equal opportunities for people with disabilities in the areas of art, culture and media. Member of the European Disability Forum.

²⁵ Andre Fertier, «*EUCREA International: Πολιτική, στόχοι και πρόγραμμα δράσης*» στο Αμαλία Τσιτούρη (επιμ.), Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους Πολιτισμού και Αθλητισμού (Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου – 1 Νοεμβρίου 2003), Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού, 2004.

²⁶ Argyropoulos V., Kanari Ch., Chamonikolaou S.L. (2017). *Επιμορφωτικές δράσεις σε θέματα προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους - μια μελέτη περίπτωσης*. Περιοδικό Museumedu, τεύχος 5 / Οκτώβριος. Σχετικός σύνδεσμος: <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/A.%20202..pdf>

²⁷ Ομιλία Free Mobility, ανακτήθηκε από: <https://www.slideshare.net/secret/V57rMpKqPH1I>

Συνεπώς, η απόλαυση του δικαιώματος της ισότιμης συμμετοχής στον πολιτισμό απαιτεί την εφαρμογή ελάχιστων προτύπων και κατευθυντήριων γραμμών για όλες τις προαναφερθείσες διαστάσεις της προσβασιμότητας, στη βάση της αρχής του «καθολικού σχεδιασμού». Το άρθρο 2 της Σύμβασης²⁸ ορίζει ως «καθολικό σχεδιασμό» τον σχεδιασμό προϊόντων, προγραμμάτων και υπηρεσιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους τους ανθρώπους, στο μέγιστο δυνατό βαθμό, χωρίς την ανάγκη προσαρμογής ή εξειδικευμένου σχεδιασμού. Ο «Σχεδιασμός για Όλους» αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα, προβλέπει και ενσωματώνει διαφορετικές ανάγκες και αποσκοπεί στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού και εύχρηστου από όλους.

Ωστόσο, είναι σαφές ότι η πρόσβαση στους χώρους και τόπους πολιτισμού συνδέεται αναπόφευκτα με τη γενική προσβασιμότητα του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, των μέσων μεταφοράς, των τεχνολογιών και συστημάτων πληροφορίας και επικοινωνιών. Επίσης, η πρόσβαση και η συμμετοχή στον πολιτισμό εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την εκπλήρωση και άλλων κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως τα δικαιώματα στην εκπαίδευση και στην εργασία, εφόσον είναι γνωστό ότι η πολιτισμική συμμετοχή σχετίζεται στενά με το εκπαιδευτικό και εισοδηματικό επίπεδο.

6. Συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή - Υφιστάμενη κατάσταση, εμπόδια και προκλήσεις

Σύμφωνα με τα ευρήματα μελέτης που εκπονήθηκε το 2014 από το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου για λογαριασμό της Ε.Σ.Α.μεΑ., και αφορούσε στον έλεγχο της συμβατότητας της ελληνικής νομοθεσίας με τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνονται διάφορες ρυθμίσεις για τους επιμέρους τομείς που καλύπτονται από το άρθρο 30 της Σύμβασης, και αφορούν τόσο στη φυσική προσβασιμότητα χώρων πολιτισμού, όσο και σε άλλες δράσεις. Παρόλα αυτά, οι εν λόγω ρυθμίσεις είναι μεμονωμένες, κατακερματισμένες και δεν διασφαλίζουν ουσιαστική απόλαυση του δικαιώματος συμμετοχής, ούτε σε όλα τα άτομα με αναπηρία, ούτε σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία.²⁹

Αναλυτικότερα, μεταξύ των ευρημάτων της προαναφερθείσας μελέτης συμπεριλαμβάνονται τα εξής:

- ◆ Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο παρέχει σε συνταγματικό επίπεδο επαρκή κατοχύρωση του δικαιώματος όλων των ατόμων και των ατόμων με αναπηρία να απολαμβάνουν τη συμμετοχή στον πολιτισμό. Πέρα από τις συνταγματικές προβλέψεις, καταγράφονται αρκετές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες ωστόσο είναι μεμονωμένες, κατακερματισμένες και αναποτελεσματικές στην πράξη. Οι σχετικές διατάξεις και η εφαρμογή τους στην πράξη δεν φαίνεται να διασφαλίζουν ούτε την ουσιαστική απόλαυση των προστατευόμενων δικαιωμάτων ούτε την απόλαυσή τους σε ίση βάση με τα άτομα χωρίς αναπηρία, αλλά ούτε και την απόλαυσή τους από όλα τα άτομα με αναπηρία.
- ◆ Η φυσική προσβασιμότητα χώρων πολιτισμού, αναψυχής και ψυχαγωγίας αποτελεί τομέα όπου έχουν καταβληθεί μεμονωμένες και ad hoc προσπάθειες, χωρίς ωστόσο κεντρικό σχεδιασμό και συντονισμό που θα μπορούσε να οδηγήσει στη συστηματική αφαίρεση των υφιστάμενων εμποδίων και σε ένα πολιτιστικό περιβάλλον προσβάσιμο σε όλους. Το θεσμικό πλαίσιο θέτει ελάχιστες προϋποθέσεις, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις δεν τηρούνται.
- ◆ Η νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία περιλαμβάνει διατάξεις για την αναπαραγωγή έργων για άτομα με αναπηρία. Η πρόβλεψη αυτή αφορά μόνο ορισμένες μορφές αναπαραγωγής και όχι ευρεία αναπαραγωγή.
- ◆ Η ψυχαγωγία μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης δεν διασφαλίζεται με τρόπο που να επιτρέπει την απόλαυση του δικαιώματος των ατόμων με αναπηρία σε ίση βάση με τους άλλους.

²⁸ Ως «Σύμβαση» αναφέρεται η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.

²⁹ Σύνοψη της Μελέτης Συμβατότητας της Ελληνικής Νομοθεσίας με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, Κοντιάδης Ξ. - Μουσομούτη Μ. (2014). Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή & Δημήτρη Τσάτσου (ΚΕΣΔ) για λογαριασμό της Ε.Σ.Α.μεΑ. <https://www.esamea.gr/publications/books-studies/2449meleti-symbatotitas-tis-ellinikis-nomothesias-me-ti-diethni-symbasi-gia-ta-dikaiomata-ton-atomon-me-anapiria>

Επιπρόσθετα, όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα μελέτη, στην Ελλάδα δεν έχουν γίνει ιδιαίτερα συντονισμένες και στοχευμένες προσπάθειες που να διασφαλίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικές δραστηριότητες. Σε πολλές περιπτώσεις, θέατρα, μουσεία, κινηματογράφοι ή βιβλιοθήκες είναι χώροι απροσπέλαστοι για τα άτομα με αναπηρία. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προδιαγραφές για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες ατόμων με κινητικά προβλήματα, υπάρχουν κατηγορίες αναπηρίας που δεν έχουν πρόσβαση σε αρκετές υπηρεσίες. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο στην περιφέρεια. Σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε πολιτιστικούς και αρχαιολογικούς χώρους, αυτοί δεν είναι σε μεγάλο βαθμό προσβάσιμοι στα άτομα με αναπηρία.

Παρόλο που στη χώρα μας προοδευτικά θεσπίστηκε μια αξιόλογη νομοθεσία, αλλά και προδιαγραφές και οδηγίες σχεδιασμού για την εξασφάλιση της πρόσβασης και εξυπηρέτησης των ατόμων με αναπηρία, σε πολλές περιπτώσεις η εφαρμογή της είναι μη ικανοποιητική. Σε αρκετές περιπτώσεις, αυτή η πλημμελής εφαρμογή των προϋποθέσεων προσβασιμότητας είναι αποτέλεσμα άγνοιας ή ακόμα και αδιαφορίας³⁰ σε σχέση με τη νομοθεσία και τις επιμέρους ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις που καθιστούν ένα έργο ουσιαστικά προσβάσιμο σε όλες τις κατηγορίες των εμποδιζόμενων ατόμων.

Σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου που έγινε το 2013 για την πρόσβαση και τη συμμετοχή στον πολιτισμό, και σε ό,τι αφορά τη συχνότητα συμμετοχής σε όλες τις μορφές πολιτισμικών δραστηριοτήτων (από την ανάγνωση ενός βιβλίου έως την επίσκεψη σε μουσεία), η Ελλάδα συγκεντρώνει μόνο ένα 5% υψηλής ή πολύ υψηλής συχνότητας συμμετοχής. Αλλά και σε επίπεδο ΕΕ, σύμφωνα με το ίδιο Ευρωβαρόμετρο, έχει μειωθεί ο αριθμός των ευρωπαίων που ασχολούνται με τον πολιτισμό.

Υποστηρίζεται λοιπόν ότι, παρότι διαπιστώνεται τα τελευταία χρόνια μια τάση κινητοποίησης των αρμόδιων πολιτιστικών φορέων και των οργανισμών προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης της διάστασης της αναπηρίας, εξακολουθούν να υφίστανται σοβαρά εμπόδια στην ουσιαστική πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό, με αποτέλεσμα την άνιση συμμετοχή τους.

Σύμφωνα με το 4^ο Δελτίο Στατιστικής Πληροφόρησης του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας με θέμα τη «Συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες»³¹, διαπιστώνεται ότι οι Έλληνες πολίτες βρίσκονται στις χαμηλότερες θέσεις, μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, στους δείκτες συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες. Ωστόσο, οι πολίτες με αναπηρία/περιορισμούς δραστηριότητας³² έχουν ακόμα πιο μειωμένη και περιορισμένη συμμετοχή στη πολιτιστική και κοινωνική ζωή. Η ανάλυση των δεδομένων **επιβεβαιώνει την ισχυρή συσχέτιση της αναπηρίας με τους δείκτες πολιτιστικής συμμετοχής**. Ειδικότερα για τη χώρα μας, τα ευρήματα που προέκυψαν σε σχέση με τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικές δραστηριότητες είναι τα εξής:

³⁰ *Η πρόσβαση και εξυπηρέτηση των ΑμεΑ σε μουσεία, πολιτιστικούς χώρους και μνημεία της Ελλάδας*, Πολυχρονίου Γιάννης, ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ», τεύχος 09, Φεβρουάριος 2014, <http://www.sadas-pea.gr/i-prosvasike-exipiretisi-ton-amea-se-mousia-politistikous-chorous-ke-mnimia-tis-elladas-architektones/>

³¹ Η έκδοση του οποίου βασίστηκε, μεταξύ άλλων, στη στατιστική ανάλυση δεικτών πολιτιστικής συμμετοχής της ειδικής ενότητας της «Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών» που διενεργήθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή το 2015 Διατίθεται στο: <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el/results/publications/31/40-deltio-statistikhs-plhroforhshs-symmetoxh-se-koinwnikes-kai-politistikes-drasthriothtes>

³² **Άτομα με περιορισμούς δραστηριότητας/αναπηρία:** Τα άτομα που δυσκολεύονται στην εκτέλεση συνηθισμένων - για τον γενικό πληθυσμό ίδιας ηλικίας - καθημερινών δραστηριοτήτων ή που τις έχουν περιορίσει, λόγω μακροχρόνιου προβλήματος υγείας. Ο πληθυσμός των ατόμων με περιορισμούς δραστηριότητας/αναπηρία προσεγγίζεται στην Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης μέσω του δείκτη GALI (Global Activity Limitation Index). Ειδικότερα, το ερώτημα που καλούνται να απαντήσουν οι ερωτώμενοι στην έρευνα είναι το εξής: «Έχετε περιορίσει λόγω δικού σας προβλήματος υγείας, κάποιες από τις συνήθειες δραστηριότητές σας ή έχετε δυσκολευτεί σε αυτές για διάστημα 6 μηνών ή/και περισσότερο, από σήμερα;» Το ερώτημα εξετάζει εάν - με βάση την προσωπική του εκτίμηση - ο ερευνώμενος θεωρεί ότι έχει περιορίσει σε κάποιο βαθμό, εξαιτίας κάποιου χρόνιου προβλήματος υγείας, σωματικού ή ψυχικού, καθημερινές συνήθειες - για τον γενικό πληθυσμό - δραστηριότητες, για διάστημα μεγαλύτερο από έξι (6) μήνες. Οι πιθανές απαντήσεις είναι: «Ναι, πάρα πολύ», «Ναι, αλλά όχι πάρα πολύ», «Όχι, καθόλου».

- ◆ Μόνο το 5,4% του πληθυσμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία έχουν επισκεφτεί κάποιο αρχαιολογικό χώρο ή μουσείο, έστω και μια φορά τους τελευταίους δώδεκα μήνες, έναντι του 20,1% των ατόμων χωρίς κανέναν περιορισμό δραστηριότητας.
- ◆ Μόνο το 11,5% του πληθυσμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία έχει παρακολουθήσει ζωντανές παραστάσεις (θεατρικές, μουσικές κ.ά.), έναντι του 40% των ατόμων χωρίς κανέναν περιορισμό δραστηριότητας.
- ◆ Μόνο το 7,7% του πληθυσμού με σοβαρή αναπηρία έχει παρακολουθήσει κινηματογράφο, ενώ στα άτομα χωρίς αναπηρία το ποσοστό συμμετοχής ανέρχεται στο 40%.
- ◆ Το 70% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία 16 έως 64 ετών δεν είχε καμία δημιουργική/ καλλιτεχνική ενασχόληση κατά τους τελευταίους 12 μήνες.
- ◆ Έστω 1 φορά τον μήνα ασχολείται με καλλιτεχνική δραστηριότητα το 21,7% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία και το 30% των ατόμων με μέτρια αναπηρία, ενώ το ίδιο ποσοστό στην κατηγορία χωρίς αναπηρία ανέρχεται στο 47% του πληθυσμού.

Σε πανελλαδική έρευνα της ΚΑΠΑ RESEARCH για τα άτομα με αναπηρία, που υλοποιήθηκε για λογαριασμό της Ε.Σ.Α.μεΑ. το 2013 σε δείγμα 4.506 ατόμων, και συγκεκριμένα σε ερώτημα που τους ετέθη για το «*πώς εξελίχθηκε η πρόσβαση στον πολιτισμό και τον αθλητισμό τα τελευταία 3 χρόνια*», το 28,4% των ερωτώμενων δήλωσε πως έχει χειροτερέψει και το 37,1% πως έχει παραμείνει στάσιμη³³.

Ως προς τη φυσική προσβασιμότητα των χώρων της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε ημερίδα που διενεργήθηκε το 2017 με θέμα την «Προσβασιμότητα στους αρχαιολογικούς χώρους», η υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού, Λύδια Κονιόρδου, επεσήμανε ότι λόγω και της ιδιαιτερότητας που χαρακτηρίζει τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία, ότι δηλαδή τα έργα αυτά δημιουργήθηκαν στο παρελθόν, η πρόσβαση δεν είναι πάντοτε εφικτή σε άτομα με μειωμένη κινητική ικανότητα, με αποτέλεσμα, από τους 434 επισκέψιμους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία οι 151 είναι προσβάσιμοι ή μερικώς προσβάσιμοι³⁴.

«Στην περίπτωση των αρχαιολογικών χώρων τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Το ανάγλυφο του εδάφους είναι δεδομένο, η προστασία των αρχαιοτήτων προέχει και η δημιουργία πρόσβασης δεν είναι δεδομένη. Ωστόσο, πολλοί χώροι ή είναι από τη φύση τους προσβάσιμοι ή μπορούν εύκολα να γίνουν, με μία κυκλοφοριακή μελέτη όπου θα επιλεγούν οι πλέον κατάλληλες διαδρομές από πλευράς ενδιαφέροντος και δυνατοτήτων επέμβασης. Εναλλακτικά ή/και παράλληλα μπορούν να επιλεγούν προσβάσιμα σημεία με καλή θέα προς τον αρχαιολογικό χώρο, όπου θα τοποθετηθούν και κατάλληλα συστήματα πληροφόρησης. Με παρόμοιο τρόπο μπορούν να γίνουν προσβάσιμοι χώροι που δεν είναι αρχαιολογικοί με τη στενή έννοια του όρου, παρουσιάζουν όμως μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον.»

Πολυχρονίου Γιάννης «*Η πρόσβαση και εξυπηρέτηση των ΑμεΑ σε μουσεία, πολιτιστικούς χώρους και μνημεία της Ελλάδας*», ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ», τεύχος 09, Φεβρουάριος 2014.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα επίσης ανεπαρκών συνθηκών πρόσβασης σε πολιτιστικούς χώρους είναι τα μουσεία. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα μουσεία της πόλης του Βόλου (συνολικά 11 μουσεία) για την προσβασιμότητά τους στα άτομα με αναπηρία³⁵, βρέθηκε ότι οι συνθήκες και οι υποδομές στην πλειοψηφία των

³³ Έρευνα για τα άτομα με αναπηρία, ΚΑΠΑ RESEARCH A.E., για λογαριασμό της Ε.Σ.Α.μεΑ., 2013, <https://www.esamea.gr/projects-tenders/studies/483-ereyna-tis-kapa-research-gia-ta-atoma-me-anapiria-2013>

³⁴ <https://www.archaiologia.gr/blog/2017/10/11/%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BC%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%83%CE%B5%CE%B1%CF%81%CF%87/>

³⁵ Η πρόσβαση, η κοινωνική ενσωμάτωση και η εκπαίδευση Ατόμων με Αναπηρίες στα μουσεία. Η περίπτωση του «Αθανασάκειου» Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου, Διπλωματική Εργασία Ειρήνης Τσιαούση, Θεσσαλονίκη 2016, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ & ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Δ.Δ.Π.Μ.Σ. "Μουσειολογία-Διαχείριση Πολιτισμού" Τμήμα Αρχιτεκτόνων-Πολυτεχνική Σχολή. <http://ikee.lib.auth.gr/record/282488/files/GRI-2016-16280.pdf>

μουσείων δεν ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στο αίτημα της ισότιμης συμμετοχής, της ένταξης και της εκπαίδευσης των ατόμων με αναπηρία, με εξαίρεση μόνο τρία (3) μουσεία. Οι υπεύθυνοι των μουσείων δεν φαίνεται να έχουν συνειδητοποιήσει ή λάβει σοβαρά υπόψη ούτε την ανάγκη ύπαρξης υλικοτεχνικών υποδομών για την άνετη διακίνηση των εμποδιζόμενων ατόμων, ούτε τη σπουδαιότητα της εγκατάστασης εφαρμογών και της υλοποίησης δράσεων που θα διευκόλυναν την περιήγηση και ξενάγηση των επισκεπτών με αναπηρία. Φυσικά, η περίπτωση των μουσείων του Βόλου δεν είναι μεμονωμένη, παρά τις προτροπές της UNESCO³⁶ και του Διεθνούς Συμβουλίου των Μουσείων (ICOM)³⁷ ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 στη χώρα μας υπάρχουν πολλά μουσεία και άλλοι πολιτιστικοί χώροι που δεν πληρούν τις απαιτούμενες προδιαγραφές προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρία, με το πρόβλημα ωστόσο να εντοπίζεται κυρίως στην περιφέρεια.

Επιπροσθέτως, σε αρκετές περιπτώσεις η παρεχόμενη προσβασιμότητα αφορά αποκλειστικά στη φυσική πρόσβαση. Στην περίπτωση των μουσείων, το κτίριο του μουσείου είναι απλώς το κέλυφος το οποίο προσφέρει στέγη στα εκθέματα. Συμβαίνει πολλές φορές το κέλυφος να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της πρόσβασης, παραμονής και εξυπηρέτησης των ατόμων με αναπηρία, αλλά η ίδια η έκθεση να μην είναι προσβάσιμη ή κατανοητή στα άτομα αυτά. Επομένως, δεν απαιτείται μόνο τα κτίρια να είναι προσβάσιμα, αλλά και οι εκθέσεις, από όσο το δυνατόν περισσότερους πολίτες, στόχος που μπορεί να επιτευχθεί με τη γνώση των βασικών αναγκών των διαφόρων κατηγοριών ατόμων με αναπηρία³⁸.

Για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία σε χώρους πολιτισμού, όπως τα μουσεία, σημαντικός παράγοντας θεωρείται και η επιμόρφωση του προσωπικού των χώρων αυτών σε θέματα αναπηρίας και προσβασιμότητας. Είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η επιμόρφωση του προσωπικού συμβάλλει, μεταξύ άλλων, στην άρση των προκαταλήψεων και στη μείωση των φραγμών πρόσβασης που συνδέονται με στάσεις και συμπεριφορές, στην καλλιέργεια κατάλληλων συμπεριφορών απέναντι στα άτομα με αναπηρία και στην ανάπτυξη πρακτικών για τη βελτίωση της πρόσβασης στα μουσεία. Στη χώρα μας, η σημασία της επιμόρφωσης του προσωπικού των μουσείων σε θέματα αναπηρίας αναγνωρίζεται γενικότερα και υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα σχετικών πρωτοβουλιών από διάφορους οργανισμούς, φορείς ή μουσεία. Παρόλα αυτά, φαίνεται πως υπάρχει έλλειψη μιας συστηματικής πολιτικής προς αυτή την κατεύθυνση, ενώ υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών των δράσεων ως προς το περιεχόμενο, τους στόχους και τους αποδέκτες³⁹.

Η ανάγκη επιμόρφωσης του προσωπικού πολιτιστικών χώρων και φορέων σε θέματα προσβασιμότητας και αναπηρίας αναδεικνύεται και από ευρήματα που προέκυψαν σε έρευνα, η οποία περιλάμβανε συνεντεύξεις με υπαλλήλους της Εφορίας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας. Αναφορικά με την οριοθέτηση του όρου «προσβάσιμο μουσείο», οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους ταύτισαν τον όρο πρόσβαση με την κατηγορία φυσική πρόσβαση, ενώ μόνον δύο εκ των έξι φάνηκε να αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν κι άλλες κατηγορίες προσβασιμότητας, εστιάζοντας στην πρόσβαση στην πληροφορία⁴⁰.

Ανάμεσα στους πολιτιστικούς χώρους που παρουσιάζουν προβλήματα προσβασιμότητας εντάσσονται και τα θέατρα, τα οποία εξακολουθούν να είναι απολύτως αφιλόξενα, λειτουργώντας σε ορόφους ή σε υπόγεια, χωρίς

³⁶ "Museums and Disabled Persons" (Διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127328>)

³⁷ Resolution adopted by ICOM's 13th General Assembly – Mexico City 1980 (Διαθέσιμο στο: https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOMs-Resolutions_1980_Eng.pdf)

³⁸ Η πρόσβαση και εξυπηρέτηση των ΑμεΑ σε μουσεία, πολιτιστικούς χώρους και μνημεία της Ελλάδας, Πολυχρονίου Γιάννης, ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ», τεύχος 09, Φεβρουάριος 2014, <http://www.sadas-pea.gr/i-prosvasi-ke-exipiretisi-ton-amea-se-mousia-politistikous-chorous-ke-mnimia-tis-elladas-architektones/>

³⁹ Argyropoulos V., Kanari Ch., Chamonikolaou S.L. (2017). *Επιμορφωτικές δράσεις σε θέματα προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρία σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους - μια μελέτη περίπτωσης*. Περιοδικό Museumedu, τεύχος 5 / Οκτώβριος. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/A.%202.pdf>

⁴⁰ Η Σημαντικότητα του Καθολικού Σχεδιασμού στην Πρόσβαση των Ατόμων με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης: Η Περίπτωση των Μουσείων, Κατσαντώνη Σταυρούλα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Βόλος 2017

πρόβλεψη για ράμπες ή σταθερά εγκατεστημένους μηχανισμούς, χωρίς διερμηνέα νοηματικής γλώσσας, υποτίτλους ή οπτικοακουστική μετάφραση⁴¹.

«Είναι αναγκαίο – κι ας το κατανοήσουν όλοι όσοι έχουν δυνατότητα παρέμβασης – να αποκατασταθεί η πρόσβαση. Πρέπει να μπει στη συνείδηση όσων φτιάχνουν ή διαχειρίζονται θέατρα. Δυστυχώς, μέχρι σήμερα πορευόμαστε με μπαλώματα στις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις. Ελάχιστες είναι οι σκηνές που μπορούν να μας δεχθούν χωρίς να μας σηκώσουν στα χέρια, χωρίς να κατέβουμε τα σκαλοπάτια πάνω στο αμαξίδιο, χωρίς να χρειαστεί να αλλάξουμε ρούχα σε διαδρόμους επειδή δεν γίνεται να φτάσουμε στα καμαρίνια. Όλα αυτά για να μην χάσουμε το δικαίωμα να δούμε ή να συμμετέχουμε σε μια παράσταση. Γιατί αν όλοι οι άνθρωποι σαν εμένα στέκονταν στα εμπόδια που υψώνονται μπροστά τους, θα τα είχαν παρατήσει από την πρώτη στιγμή.»

Γιώργος Χρηστάκης,
Ιδρυτής της μικτής χορευτικής ομάδας (χορευτών με και χωρίς αναπηρία) «Δαγίπολη»⁴².

Ειδικότερα σε ότι αφορά τη χρήση της νοηματικής γλώσσας, παρότι ο Νόμος 4488/2017 αναγνωρίζει την Ελληνική νοηματική γλώσσα ως ισότιμη με την Ελληνική γλώσσα και το Κράτος έχει την ευθύνη να λάβει μέτρα για την προώθησή της, οι ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση είναι ελάχιστες.

Τα άτομα που είναι τυφλά και οι μερικώς βλέποντες αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια στην πρόσβασή τους σε γραπτό πολιτιστικό υλικό. Ειδικότερα, η πρόσβαση σε λογοτεχνικά βιβλία ή άλλα πολιτιστικά συγγράμματα είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Στην Ελλάδα, οι εκδοτικοί οίκοι αποφεύγουν την εκτύπωση βιβλίων ή/και άλλου γραπτού υλικού στο σύστημα Braille λόγω θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, μιας και δεν έχει ακόμα ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία η ευρωπαϊκή οδηγία (ΕΕ) 2017/1564 που περιλαμβάνει τις διατάξεις της Συνθήκης του Μαρακές⁴³ για τη διευκόλυνση της πρόσβασης τυφλών, αμβλυώπων ή ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων σε δημοσιευμένα έργα.

Η οικονομική προσβασιμότητα των χώρων πολιτισμού αποτελεί ένα πεδίο που έχουν ληφθεί μέτρα για την άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία. Με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, το δικαίωμα ελεύθερης εισόδου σε μνημεία, οργανωμένους αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικούς τόπους και μουσεία (που ανήκουν στο Δημόσιο), αναγνωρίζεται⁴⁴ στα άτομα με πιστοποιημένη αναπηρία (67% και άνω). Η απαλλαγή από την καταβολή αντιτίμου αφορά επίσης και έναν συνοδό του ατόμου με αναπηρία. Μειωμένα εισιτήρια για τα άτομα με αναπηρία ισχύουν σε όλα σχεδόν τα θέατρα της χώρας, ενώ εκπτώσεις προβλέπονται επίσης σε μουσικές παραστάσεις και κινηματογράφους. Αυτές οι τιμολογιακές πολιτικές που συνάδουν με την αναγκαιότητα για εκδημοκρατισμό του πολιτισμού, ωφελούν σημαντικά το κοινό με αναπηρία και πρέπει να διευρυνθούν και σε άλλους τομείς της πολιτιστικής παραγωγής.

Η επίτευξη της «πολιτιστικής δημοκρατίας» απαιτεί ωστόσο ριζική αλλαγή των αντιλήψεων περί αναπηρίας εντός του πολιτιστικού πεδίου. Στο πεδίο της πολιτιστικής δημιουργίας, τα άτομα με αναπηρία στην Ελλάδα δεν μπορούν εύκολα να εργαστούν ως καλλιτέχνες, δημιουργοί, και ούτω καθεξής. Εξαιτίας των βαθιά ριζωμένων προκαταλήψεων και στερεοτύπων, οι αρχές και οι φορείς που εμπλέκονται στην ανάπτυξη και τη διάδοση

⁴¹ Χαραμή Στέλλα, *Αφιλόξενη τέχνη: Πόσο ανοιχτά είναι τα θέατρα στην αναπηρία*, 3.12.2018, <https://www.monopoli.gr/2018/12/03/istories/epikaira/260466/theatra-afiloxena-sthn-anaphria/>

⁴² Χαραμή Στέλλα, *Αφιλόξενη τέχνη: Πόσο ανοιχτά είναι τα θέατρα στην αναπηρία*, 3.12.2018, <https://www.monopoli.gr/2018/12/03/istories/epikaira/260466/theatra-afiloxena-sthn-anaphria/>

⁴³ Στις 30 Απριλίου 2014 υπεγράφη εξ ονόματος της Ένωσης η «συνθήκη του Μαρακές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης τυφλών, αμβλυώπων ή ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων σε δημοσιευμένα έργα». Στόχος της είναι να βελτιωθούν η διαθεσιμότητα και οι διασυνοριακές ανταλλαγές ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας σε προσβάσιμο μορφότυπο προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων. Η συνθήκη του Μαρακές απαιτεί από τα συμβαλλόμενα μέρη να προβλέψουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και στα συγγενή δικαιώματα όσον αφορά τη δημιουργία και διάδοση αντιγράφων σε προσβάσιμο μορφότυπο ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας, και στη διασυνοριακή ανταλλαγή των εν λόγω αντιγράφων.

⁴⁴ Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΜ/ΤΑΜΣ/Φ32-Φ56/370862/218709/12209/7831 (ΦΕΚ 2916/Β/31. 12.2015). Δικαίωμα εισόδου σε μεμονωμένα μνημεία, οργανωμένους αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικούς τόπους και μουσεία που ανήκουν στο Δημόσιο.

πολιτιστικών προϊόντων προσεγγίζουν την κοινωνική ομάδα των ατόμων με αναπηρία μόνο ως παθητικούς αποδέκτες και όχι ως δημιουργούς. Σε αυτό έχει συμβάλει και η απαξίωση της δημιουργικότητας των ατόμων με αναπηρία στο πλαίσιο του ιατρικού/φιλανθρωπικού μοντέλου, που αντιμετωπίζει την καλλιτεχνική έκφραση των ατόμων με αναπηρία αποκλειστικά ως μέσο αποθεραπείας και αποκατάστασης. Ακόμη και σήμερα δεν έχει εμπεδωθεί από την πλειονότητα των πολιτιστικών φορέων ότι η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό αποτελεί δικαίωμα, η άσκηση του οποίου είναι θεμελιώδης και ευεργετική όχι μόνο για το άτομο, αλλά και για τον εμπλουτισμό και την εξέλιξη του πολιτισμού.

Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα συνεισφέρουν περίπου 3% στο ΑΕΠ με κύκλο εργασιών 11,7 δισ. ευρώ (2006). Απασχολούν 110.000 εργαζομένους (α' τρίμηνο 2013) που αντιστοιχεί στο 3% των εργαζομένων στην Ελλάδα.

7. Συστάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης και της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην ποιτιστική ζωή

«Η παροχή πρόσβασης σε πολιτιστικά και ιστορικά μνημεία που αποτελούν μέρος της εθνικής κληρονομιάς μπορεί πράγματι να αποτελεί πρόκληση σε κάποιες περιπτώσεις. Ωστόσο, τα Κράτη Μέλη υποχρεούνται να προσπαθήσουν να παρέχουν πρόσβαση σε αυτά τα μέρη. Πολλά μνημεία και χώροι εθνικής πολιτιστικής σπουδαιότητας έχουν γίνει προσβάσιμα με τρόπο που διατηρεί την πολιτιστική και ιστορική τους ταυτότητα και μοναδικότητα.»

Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες,
Ενδέκατη Σύνοδος, 31/3-11/4/2014, Γενικό σχόλιο Αρ. 2, Σημείο 44

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

«Η Ερευνητική Ομάδα Συστημάτων Μεταφοράς του Α.Π.Θ., στα πλαίσια του ερευνητικού έργου του Α.Π.Θ. «PROSPELISIS» πραγματοποίησε παρεμβάσεις βελτίωσης της φυσικής και αντιληπτικής προσβασιμότητας από Άτομα με Αναπηρίες σε κάποια από τα κύρια μνημεία της πόλης, αποσπώντας διεθνή διάκριση στο Διαγωνισμό της Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων (UIA) «Friendly Spaces» για τις σημαντικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στο μνημείο της Ροτόντας. Καθώς το μνημείο παρουσίαζε αρκετές δυσκολίες προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρίες, στα πλαίσια του προγράμματος σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μια πεζογέφυρα, μήκους περίπου 15,5μ., σύνδεσης του πεζοδρομίου με τη λεγόμενη «Αυτοκρατορική» είσοδο, η οποία ουσιαστικά είναι προέκταση του άξονα που ξεκινά από το Γαλεριανό συγκρότημα της πλατείας Ναυαρίνου, περνά από την Καμάρα και καταλήγει στη Ροτόντα. Ακόμη, ολοκληρώθηκε ένα νέο κλιμακοστάσιο εντός του μνημείου και εγκαταστάθηκε εσωτερικό αναβατόριο, παρέχοντας μια σημαντική διευκόλυνση για άτομα με κινητικά προβλήματα.

Εκτός όμως από τις παρεμβάσεις αυτής της φύσης, στην Ροτόντα εγκαταστάθηκε σύστημα WiFi που παρέχει πληροφόρηση για το Μνημείο σε μορφή κειμένου και ακουστική, με την επιλογή τριών γλωσσών, τα ελληνικά, τα αγγλικά και τα ρωσικά, αλλά και στην ελληνική και διεθνή νοηματική γλώσσα, διευκολύνοντας ιδιαίτερα τα άτομα με προβλήματα ακοής. Οι επισκέπτες μπορούν έτσι να πάρουν τις σχετικές πληροφορίες μέσω του τρίτης γενιάς κινητού τους ή μέσω tablet που σε μικρό αριθμό διατίθενται από το προσωπικό του μνημείου, μαζί με οδηγίες χρήσης του συστήματος. Οι χρήσιμες παρεμβάσεις επεκτείνονται επίσης σε επισκέπτες με προβλήματα όρασης με μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και καινοτόμα προσθήκη. Αυτό καθώς στα πλαίσια του προγράμματος δημιουργήθηκε ψηφιακό μοντέλο της Ροτόντας και στη συνέχεια, σε κατάλληλη κλίμακα, ένα μεταλλικό απτικό μοντέλο με κατάλληλο υλικό για διευκόλυνση της αφής και εγκαταστάθηκε στην είσοδο της νέας πρόσβασης. Οι επισκέπτες λοιπόν που δεν έχουν την δυνατότητα να δουν το μνημείο μπορούν με την ψηλάφηση του μοντέλου και μέσω ειδικά σχεδιασμένης ηχητικής «περίηγησης δακτύλου», προσπελάσιμης μέσω του WiFi του μνημείου, να αποκτήσει μια σαφή εικόνα του.

Εκτός της πρόνοιας για τα άτομα με τους συγκεκριμένους περιορισμούς, δημιουργήθηκε επιπλέον μια ειδική διαδρομή που συνδέει τη Ροτόντα με την Αχειροποιίτο και την Αγία Σοφία, με σκοπό την διευκόλυνση των ατόμων με νοητική υστέρηση που παρουσιάζουν πρόβλημα με τον προσανατολισμό. Ειδικά αυτοκόλλητα τοποθετήθηκαν στους δρόμους που οδηγούν από το ένα μνημείο στο άλλο, υποδεικνύοντας την διαδρομή που πρέπει να ακολουθηθεί, ενώ στην πορεία της τοποθετήθηκαν και ειδικά σημεία ξεκούρασης των περιηγητών.»

Πηγή: <https://parallaximag.gr/thessaloniki/chartis-tis-polis/ena-vravio-pou-mas-kani-perifanous>

Σε περιόδους παρατεταμένης οικονομικής κρίσης η ανεμπόδιστη συμμετοχή όλων στα αγαθά του πολιτισμού είναι περισσότερο από επιτακτική, καθώς μπορεί να αποτελέσει το όχημα για την προστασία και τη διάχυση των δημοκρατικών αξιών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και να καταστεί μοχλός ισόρροπης και δίκαιης ανάπτυξης. Η προώθηση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό οφείλει να αποτελέσει αφενός οριζόντια προτεραιότητα σε όλα τα προγράμματα και τις δράσεις που απευθύνονται στον γενικό πληθυσμό, αφετέρου πυλώνα του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Άτομα με Αναπηρία, η εκπόνηση του οποίου προβλέπεται στο άρθρο 70 του Νόμου 4488/2017.

Η εξασφάλιση της καθολικής πρόσβασης σε χώρους, αγαθά και υπηρεσίες πολιτισμού είναι μια σύνθετη διαδικασία που προϋποθέτει επαρκή και μακροπρόθεσμη επένδυση σε οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους. Ο μετασχηματισμός του δομημένου περιβάλλοντος, των αγαθών και των υπηρεσιών του πολιτισμού, που σήμερα καλύπτουν κυρίως τις ανάγκες του «μέσου» χρήστη, σύμφωνα με τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού αποτελεί απαίτηση του εθνικού και διεθνούς νομικού πλαισίου, και ζήτημα σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η ελληνική Πολιτεία καλείται να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να καταστεί εφικτή η ισότιμη πρόσβαση και συμμετοχή όλων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στην πολιτιστική ζωή, η οποία άλλωστε επιτάσσεται από το ελληνικό Σύνταγμα και τη Σύμβαση των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες. Απαιτείται μία πολιτική για τον πολιτισμό που θα δίνει σε όλα τα άτομα, με ή χωρίς αναπηρία, τη δυνατότητα και την ευκαιρία να γνωρίσουν, να κατανοήσουν και να διαχειριστούν αγαθά της πολιτισμικής κληρονομιάς, συμβάλλοντας ισότιμα στο κοινωνικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι.

Προς αυτήν την κατεύθυνση η Ε.Σ.Α.μεΑ. προτείνει τα εξής:

- 1. Καταγραφή υφιστάμενων συνθηκών και εμποδίων πρόσβασης στον πολιτισμό,** καταγραφή προσβασιμότητας πολιτιστικών χώρων, πληροφοριών και αντικειμένων σε σημαντικά μουσεία, μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας, και καθορισμός ενεργειών που χρειάζεται να γίνουν ώστε όσο το δυνατόν περισσότεροι πολιτιστικοί χώροι να καταστούν προσβάσιμοι στα άτομα με αναπηρία.
- 2. Ενσωμάτωση της διάστασης της αναπηρίας σε κάθε νέα πολιτική, διαδικασία, δράση, μέτρο και πρόγραμμα για τον πολιτισμό,** για να διασφαλιστεί το ανθρωπινό δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις να συμμετέχουν πλήρως και ισότιμα, ως κοινό, εργαζόμενοι ή/και δημιουργοί, στην πολιτισμική κληρονομιά (π.χ. αξιοθέατα, πολιτιστικό υλικό, υπηρεσίες, κ.λπ.), στον σύγχρονο πολιτισμό (π.χ. λήψη μέτρων για την ανάπτυξη και αξιοποίηση του δημιουργικού, καλλιτεχνικού και πνευματικού δυναμικού των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις) και στις επιχειρήσεις πολιτιστικής και δημιουργικής παραγωγής (π.χ. άρση εμποδίων και θέσπιση κινήτρων για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στον τομέα αυτό), σύμφωνα με όσα επιτάσσουν το άρθρο 30 της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, καθώς και η παρ. 1 του άρθρου 62 του Νόμου 4488/2017 (ΦΕΚ 137Α/13.09.2017).
- 3. Σε νομοθετικό επίπεδο, οι προδιαγραφές προσβασιμότητας, οι οδηγίες, τα πρότυπα και οι κατευθύνσεις σχεδιασμού να διευρυνθούν ώστε να συμπεριλάβουν αυστηρότερες προβλέψεις για τους πολιτιστικούς χώρους, αλλά και για υπηρεσίες και αγαθά που σχετίζονται με τον πολιτισμό.**
- 4. Θέσπιση συγκεκριμένων μέτρων για την εφαρμογή των αρχών του «Σχεδιασμού για Όλους»/ «Καθολικού Σχεδιασμού»,** σε όλες τις νέες πολιτιστικές υποδομές, αγαθά και υπηρεσίες, όπως, για παράδειγμα, εισαγωγή του κριτηρίου της προσβασιμότητας για τη χρηματοδότηση έργων και δράσεων πολιτιστικού περιεχομένου.

- 5. Εξασφάλιση της προσβασιμότητας στην πολιτιστική κληρονομιά:** Για παράδειγμα, εκτύπωση έντυπου υλικού σε γραφή Braille και δημιουργία πινακίδων που συνοδεύουν εκθέματα σε γραφή Braille για άτομα τυφλά ή σε μορφή easy-to-read για άτομα με νοητικές αναπηρίες, προβολή σε μουσεία ή άλλους πολιτιστικούς χώρους οπτικοακουστικού υλικού με υπότιτλους και ταυτόχρονη διερμηνεία στην νοηματική γλώσσα για άτομα κωφά, τοποθέτηση πληροφοριακών πινακίδων σε ύψος που να είναι δυνατή η ανάγνωσή τους από άτομο χρήστη αναπηρικού αμαξιδίου, δημιουργία χώρων αφής και απτικών διαδρομών, αφαίρεση αρχιτεκτονικών και άλλων εμποδίων. Ιδιαίτερη προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στη διασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία σε πολιτιστικούς χώρους μεγάλης επισκεψιμότητας (π.χ. Θέατρο Ηρώδου Αττικού) και στα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Με τη Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς καθορίζονται οι υποχρεώσεις των κρατών ως προς τον εντοπισμό, τον ορισμό, την προστασία, τη διατήρηση, την αποκατάσταση και την παρουσίαση της παγκόσμιας κληρονομιάς. Μνημεία της Ελλάδας που έχουν εγγραφεί στον κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς που πρέπει άμεσα να καταστούν πλήρως προσβάσιμα στα άτομα με αναπηρία είναι τα ακόλουθα:

- Ναός του Επικούριου Απόλλωνα (1986)
- Ακρόπολις Αθηνών (1987)
- Αρχαιολογικός Χώρος των Δελφών (1987)
- Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου (1988)
- Μετέωρα (1988)
- Άγιο Όρος (1988)
- Παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης (1988)
- Αρχαιολογικός Χώρος Ασκληπιείου Επιδαύρου (1988)
- Αρχαιολογικός χώρος Μυστρά (1989)
- Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Ολυμπίας (1989)
- Δήλος (1990)
- Μονή Δαφνίου, Μονή Οσίου Λουκά και Νέα Μονή Χίου (1990)
- Πυθαγόρειο και Ηραίο Σάμου (1992)
- Αρχαιολογικός χώρος Αιγών (Βεργίνα) (1996)
- Αρχαιολογικοί Χώροι των Μυκηνών και της Τίρυνθας (1999)
- Ιστορικό Κέντρο (Χώρα) της Πάτμου με τη Μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης (1999)
- Παλαιά Πόλη της Κέρκυρας (2007)
- Αρχαιολογικός Χώρος Φιλίππων (2016)

- 6. Λήψη μέτρων για την ανεμπόδιτη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στον σύγχρονο πολιτισμό,** δηλαδή σε θέατρα, κινηματογράφους, βιβλιοθήκες, όπως διάθεση χρηματοδότησης στα θέατρα όλης της χώρας προκειμένου να καταστούν πλήρως προσβάσιμα, αλλά και να υλοποιήσουν δράσεις όπως θεατρικά εργαστήρια όπου τα άτομα με αναπηρία θα μπορούν να εκφράζονται και να δημιουργούν. Επίσης, διάθεση σταθερής χρηματοδότησης σε καλλιτεχνικές ομάδες ατόμων με αναπηρία, όπως π.χ. το Θέατρο Κωφών.
- 7. Άρση εμποδίων πρόσβασης στην πολιτιστική και δημιουργική βιομηχανία** (όπως ενδεικτικά με καθιέρωση χρήσης υποτίτλων, διερμηνείας στη νοηματική, παραγωγής οδηγών και καταλόγων σε μεγαλογράμματη γραφή / γραφή Braille / νηπτική μορφή / easy to read μορφή, χρήσης φωτισμού υψηλής αντίθεσης στις εκθέσεις κ.λπ.) στα παρεχόμενα αγαθά και υπηρεσίες (π.χ. κινηματογραφικές ταινίες, τηλεοπτικά προγράμματα, εκδόσεις κ.λπ.) και θέσπιση κινήτρων για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στον τομέα αυτό.
- 8. Χρηματοδότηση και αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών για τη δημιουργία συνθηκών προσβασιμότητας σε υποδομές, αγαθά και υπηρεσίες πολιτιστικού περιεχομένου και ενδιαφέροντος,** που θα ανταποκρίνονται στην ετερογένεια διαφορετικών κατηγοριών αναπηρίας και θα

προωθούν την πολυαισθητηριακή και πολυεπίπεδη πρόσβαση (π.χ. χρήση πολυγλωσσικών συστημάτων ακουστικής ξενάγησης σε συνδυασμό με ψηφιακές επισημάνσεις και σύντομες λεζάντες σε γραφή Braille, ξενάγηση στη νοηματική γλώσσα μέσω εφαρμογής που θα εγκαθίσταται στο κινητό τηλέφωνο κ.λπ.).

- 9. Προβολή των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις μέσω πολιτιστικών αγαθών, υπηρεσιών και δραστηριοτήτων** (π.χ. καλλιτεχνικές ή μουσειακές εκθέσεις), με στόχο την καταπολέμηση των στερεοτύπων και των διακρίσεων σε βάρος τους, το σεβασμό της διαφορετικότητας και την προώθηση της αξίας της ποικιλομορφίας.
- 10. Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1564 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 2017** σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης του Μαρακές.
- 11. Οργάνωση και υλοποίηση επιμορφωτικών δράσεων σε θέματα αναπηρίας, δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, προσβασιμότητας και καθολικού σχεδιασμού:** οι δράσεις πρέπει να απευθύνονται στο προσωπικό πολιτιστικών φορέων και να καλύπτουν τις ανάγκες επιμόρφωσης ατόμων διαφορετικών ειδικοτήτων και τομέων ευθύνης. Η επιμόρφωση πρέπει να έχει ως στόχο την καταπολέμηση των εσφαλμένων αντιλήψεων για τα άτομα με αναπηρία και την απόκτηση των κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων εκ μέρους του προσωπικού ώστε οι χώροι πολιτισμοί να είναι πραγματικά φιλικόι προς τα άτομα με αναπηρία.
- 12. Συνεργασία μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού και της Ε.Σ.Α.μεΑ. για την καταγραφή και προβολή-διάχυση καλών πρακτικών πρόσβασης** και ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στον πολιτισμό, οι οποίες έχουν αναπτυχθεί και εφαρμοστεί από μεμονωμένους πολιτισμικούς φορείς στην Ελλάδα, έτσι ώστε να λειτουργήσουν ως έναυσμα για την υιοθέτησή τους και από άλλους φορείς.
- 13. Στήριξη της συνεργασίας μεταξύ πολιτιστικών φορέων και αντιπροσωπευτικών οργάνωσης του αναπηρικού κινήματος,** σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην πολιτιστική ζωή και την από κοινού υλοποίηση δράσεων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
- 14. Συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών για υποδομές-χώρους, αγαθά και υπηρεσίες πολιτισμικού περιεχομένου και ενδιαφέροντος που πληρούν συνθήκες προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρία.** Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν διευκρινήσεις για τα ακριβή σημεία, τις υπηρεσίες και τα αντικείμενα που είναι προσβάσιμα σε κάθε πολιτιστικό χώρο ή φορέα και να ανανεώνονται σε περίπτωση οποιασδήποτε αλλαγής των συνθηκών πρόσβασης. Το υλικό αυτό πρέπει να διατίθεται διαδικτυακά σε προσβάσιμη μορφή από το Υπουργείο Πολιτισμού και τους εποπτευόμενους φορείς του.
- 15. Στενότερη σύνδεση και συνεργασία μεταξύ πολιτισμικών και εκπαιδευτικών δομών της χώρας,** προβλέποντας ενέργειες όπως η ενίσχυση της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής εκπαίδευσης στα γενικά και ειδικά σχολεία, οι οργανωμένες επισκέψεις, ξεναγήσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε πολιτιστικούς οργανισμούς, η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων πολιτιστικού περιεχομένου και άλλες.
- 16. Θέσπιση κινήτρων για την επαγγελματική ανάπτυξη και εξέλιξη των καλλιτεχνών/δημιουργών με αναπηρία.**

Τα κείμενα πολιτικής έχουν ως αντικείμενο την ανάδειξη επίκαιρων προβλημάτων και προκλήσεων στο πεδίο των πολιτικών για την αναπηρία, και τη διατύπωση συστάσεων για την άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στην προσπάθειά τους να ασκήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους. Ειδικότερα, στοχεύουν στη διατύπωση τεκμηριωμένων συστάσεων στη βάση δεδομένων και αναλύσεων της υφιστάμενης κατάστασης, αξιοποιώντας: τα ευρήματα που προκύπτουν στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου του «Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας», την πολύπλευρη δράση και εμπειρία της Ε.Σ.Α.μεΑ. σε όλα τα πεδία άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα και αναλύσεις από διαφορετικές πηγές και έγκυρους φορείς. Στόχος του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας είναι τα κείμενα πολιτικής να παρέχουν στοχευμένα και συνοπτική πληροφόρηση ώστε να είναι προσιτά στους εμπλεκόμενους φορείς και σε κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη, με ή χωρίς αναπηρία.

ISBN παρούσας έκδοσης (e-book PDF): 978-618-5124-39-7
ISBN πρωτότυπης έκδοσης (έντυπο βιβλίο): 978-618-5124-07-6

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη-εργασία-αλληλεγγύη